

Lukáš Turoň

SŇATEČNOST OBYVATELSTVA JABLUNKOVSKA V „DLOUHÉM“ 19. STOLETÍ II.¹

Abstract

The main objective of this study is a description of nuptiality of the population of Jablunkov during the Industrial Revolution. The work presents the development of nuptiality between 1791 and 1910. This study is based on historical demographic research on nuptiality grounded on statistical processing of church marriage registers. When working with the registers, excerption method was used, which consists of rewriting the individual entries into the pre-printed sheets as they follow in the register, wherein a new sheet is created for each year. By using the agreed signs and abbreviations, a duplicate of the register is then created, which is, however, clear and free of all redundancies. An aggregate method was also used to collect monthly or annual totals of marriages, births and deaths, and these data are monitored in long time series. This allows large population groups to be processed for very long periods of time. It is possible to detect deviations in the number of phenomena observed, to classify the totals by age or, in case of knowledge of the population of the area surveyed, also to evaluate gross rates of marriages, births and mortality. Using this method, we can get a basic idea of population development of a particular area.

The region of Jablunkov was located in a region where agriculture played a substantial economic role throughout the 19th century, and, from the second half of the 19th century, heavy industry began to gradually develop, led by Třinecké Železárny (ironworks), the Košice-Bohumín Railway and the more distant Ostrava-Karviná Coal Mining District and the Vítkovice Ironworks. This economic situation also affected the livelihood and living standard of the region of Jablunkov population especially from the turn of the 19th and 20th centuries; they were just the effects of economic booms or crises, along with war conflicts or epidemics, that had a major impact on the development of nuptiality.

Keywords: historical demography, gross rate, register, nuptiality, population, the region of Jablunkov, 1791–1910, the “long” 19th century.

Sezonní průběh sňatečnosti

Církevní rok zapovídal konání sňatků v době adventu a v postním čase před Velikonocemi.² Advent zasahoval prakticky jen do jednoho měsíce – prosince. Tridentýský koncil zakazoval oddávání až do Tří králů (6. leden),³ ale někdy se objevovaly svatby už ve dnech po Božím narození (po 26. prosinci). Předvelikonoční půst, který trval čtyřicet dní a byl pohyblivý, mohl ovlivňovat uzavírání manželství nejvýznamněji ve dvou měsících – v březnu a dubnu.⁴ Odložení svatby nastalo také tehdy, pokud někdo z rodiny zemřel a držel smutek.⁵ Naopak optimální roční dobou pro uzavření manželského svazku byly podzimní měsíce a zimní masopust. Ve Slezsku se svatby obvykle konaly v pondělí, úterý nebo čtvrtek, především pokud byly spojeny s taneční zábavou, ostatní dny byly pro oddávání nešťastné. „Svatba svěť se v pondělí, v úterý a ve čtvrtek, jest to všeobecnou pověrou, že v ostatní dny bývají veselky nešťastny. Středa není žádný den, jest to střed týdnu, pátek jest obligátně nešťastný, sobota a neděle náleží toliko

šlechtě.“⁶ Svatební den byl často vybírán podle finančních možností zasnoubeného páru. Svatební hostina se uskutečňovala před samotným církevním obřadem, což znamenalo, že ti, kteří si mohli dovolit veselit se po tři dny, začali mnohdy prvním volným dnem týdne, tedy nedělí, svoje oslavy pak zakončili již slavnostně v kostele v úterý.⁷ Úterní svatby se odvíjely hlavně od pozice ženichů, čím byli zámožnější, tím byly manželské svazky uzavřené v úterý častější.⁸ Naopak nevhodným dnem pro uzavření manželství byl pátek, který v křesťanském prostředí symbolizoval den ukřižování Ježíše Krista.⁹ Katoličtí faráři a evangeličtí pastoři se stavěli také proti oddávání párů v neděli. Díky růstu zaměstnanosti obyvatel v průmyslu se od počátku 20. století začaly svatby přesouvat na sobotu, avšak přetrvávala rovněž i tradice svateb realizovaných v neděli.¹⁰ Duchovní zdůrazňovali skutečnost, že svatby konané v sobotu jsou městským zvykem, jenž byl přenesen na venkov, kde má katastrofální důsledky.¹¹ Například bystrický evangelický pastor K. Michejda (1879–1924) si v roce 1904 stěžoval na to, že sobotní svatby mají negativní vliv na morálku a mravy věřících, současně dochází k znesvěcování svatého nedělního dne: „Na temże posiedzeniu polecono pastorowi, aby odmawiał ślubu w sobotę, jeżeli nowożeńcy obchodzą wesele muzyką i tańcami. U nas śluby nie odbywały się nigdy w soboty. Jest to zwyczaj miejski, przeniesiony na wieś. A na wsi ma zgubne skutki. Muzyka nie ustanie o 12. w nocy, ale trwa aż do niedzieli rana. Zdarzyło się, że jedni szli od muzyki w stanie, w jakim się często od muzyki chodzi, a drudzy do spowiedzi. Było zgorzsenie. Biada temu, od którego zgorzsenie wychodzi! Zapobiegło mu prezbyterstwo rzezoną uchwałą.“¹² V jiných částech Horního Slezska farář oddávání párů v neděli jednoduše zakázal.¹³ Pokud jde o denní dobu, měl se sňatek konat ráno nebo dopoledne. Vyskytovaly se rovněž odpolední svatby, které byly zapříčiněny zejména na venkově časově náročnými přípravami na svatební veselí.¹⁴

Nejnižší počet svateb byl na Jablunkovsku uzavřen v měsících prosinec, březen a duben, za tyto tři měsíce byly uzavřeny pouhé 4 % všech sňatků. Tato skutečnost vypovídá zejména o přísném a povětivě dodržování církevních tradic obyvatel zkoumaného slezského regionu v době Velikonoc a Vánoc. Avšak jestliže docházelo k udělování manželského požehnání v tomto období, bylo tak učiněno v případě měsíce března na jeho počátku, tedy ještě před začátkem půstu, v případě prosince to pak bylo na jeho konci.¹⁵

6 J. Z. VESELÝ, *Svatební obyčejové Slezanů*, Lumír 1/22, 1873, s. 260.

7 Ryszard WÓJTOWICZ, *Z badań nad rozwojem demograficznym ludności parafii Siolkowice w latach 1766–1799*, Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka” 46/4, 1991, s. 35.

8 V Horním Slezsku tato situace nastala mezi sedláky téměř v 51 % případech, naopak v řadách podruhů to bylo jen v 18 %. Blíže viz Krystyna GÓRNA, *Narodziny, śluby i zgony na Górnym Śląsku w XVIII wieku*, in: H. Suchojad, Wesela, chrzciny, pogrzeby w XVI–XVIII wieku. Kultura życia i śmierci, Warszawa 2001, s. 38.

9 Tamtéž, s. 40.

10 Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ – Radek LIPOVSKI, *Populace Rakouského Slezska a severovýchodní Moravy v éře modernizace*, Ostrava 2014, s. 67.

11 Ve městech narůstal počet továrního dělnictva, které dostávalo v sobotu výplatu, v neděli pak byl den volna, což tedy vybízelo ke konání svatebního veselí v sobotu, po kterém následoval den klidu a odpočinku v neděli. Požadavek nedělního oddávání byl stále častější také pro nižší a chudé venkovské vrstvy, jejichž hlavním argumentem bylo vysoké zaneprázdnění po celý týden v zaměstnání, neděle pro ně byla jediným dnem volna. J. KOUSAL, *O plesích a oddavkách v den sobotní*, Pastýř duchovní 3, 1883, s. 50–53.

12 Citováno z: Karol MICHEJDA, *Kronika ewangelickiego zboru augsburskiego wyznania w Bystrzycy*, Cieszyn 1911, s. 87.

13 Taková situace nastala například v hornickém městě Radzionków, v roce 1825 nastupuje do zdejší farnosti nový farář, který se rozhodl novomanželská požehnání v neděli neudělovat. Viz Konrad RZEMIENIECKI, *Ludność parafii radzionkowskiej w latach 1801–1850*, Przeszłość Demograficzna Polski 23, 2002, s. 36.

14 Hana STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017, s. 188–190.

15 Například ve slezském Frýdku a moravském Místku bylo v tomto období svátků uzavřeno méně než 1,0 % všech

1 Tato studie byla zpracována v rámci projektu SGS01/FF/2019 s názvem Ekonomické a sociální dějiny vybraných lokalit Moravy a Slezska v 18. až 20. století II, řešeném na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

2 Postní doba byla rozšířena jak mezi evangeliky, tak v řadách katolíků. Pochopitelně však záleželo na každém jednotlivci, jak dalece bude půst ve svém životě dodržovat. Více viz Pavel KERKOVSKÝ, *Doba postní*, PROTESTANT – nezávislý evangelický měsíčník 2007. Online: <http://protestant.evangelnet.cz/doba-postni>. Citováno ke dni 28. 3. 2018.

3 Cezary KUKLO, *Demografia Rzeczypospolitej Przedzobiorowej*, Warszawa 2009, s. 299.

4 Radek LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku na sklonku tradiční společnosti (1700–1850)*, Ostrava 2013, s. 118.

5 Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2011, s. 150.

Daleko oblíbenější než tyto sváteční měsíce byly pro realizaci sňatku měsíce, které jim předcházely. Jednou z motivací uskutečnit svatbu v lednu nebo v únoru mohla být snaha stihnout svatbu ještě před započítáním půstu nebo spojit svatební veselí s tím masopustním, v případě října či listopadu lze vidět souvislost s ukončením prací na poli a s dostatkem potravin po sklizni. Ve zmíněných čtyřech měsících se ve zkoumaném regionu uzavřelo konkrétně 62,1 % všech manželství. Zcela neoblíbenějším měsícem pro uzavření sňatku byl na celém Jablunkovsku únor, ve kterém se v letech 1791–1910 odehrála téměř jedna čtvrtina všech svateb (24,9 %). Například v Mostech u Jablunkova se v únoru uzavřelo 28,1 % z celkového počtu všech uzavřených sňatků v této vesnici. Druhým nejpobulárnějším měsícem u populace zkoumaného regionu byl listopad (17,9 %). Zejména na vesnicích byla vysoká podzimní sňatečnost běžná. V tomto období se lidé brali nejčastěji proto, že po žních byly domácími nejvíce zásobeny po celý rok. Během svatebních veselí se rovněž snižoval počet dobytka, čímž odpadla nutnost uchovávat větší množství krmiva do zimních měsíců.¹⁶ Tyto výsledky korespondují se situací v jiných částech českých zemí či střední Evropy, neboť rovněž v Čechách, na Moravě,¹⁷ ve Slezsku,¹⁸ Polsku¹⁹ nebo na Slovensku²⁰ byly nejfrekventovanějšími měsíci, co se konání svatby týče, právě leden, únor, říjen a listopad.

V letních měsících, do kterých můžeme zařadit červen, červenec, srpen a září, se ve zkoumaném regionu v 19. století uskutečnilo 25, 1 % všech nových manželství. Především na venkově byla tato doba spojena s polními pracemi.²¹ Konkrétní výzkum vybraných lokalit však výraz-

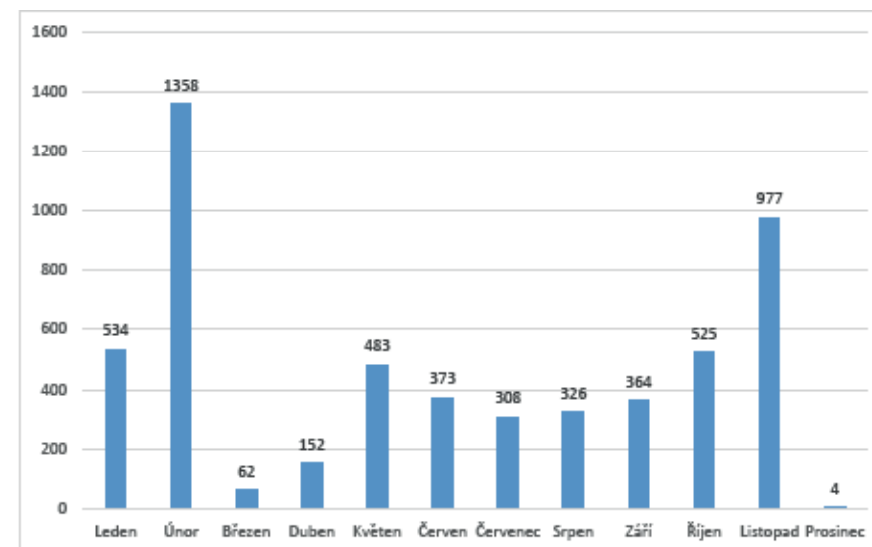
manželství. Viz R. LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Mistku*, s. 118.

- 16 Milena LENDEROVÁ, *K hřichu i k modlitbě. Žena devatenáctého století*, Praha 2016, s. 93.
- 17 Jana BERÁNKOVÁ, *Demografický vývoj města Kouřimi v letech 1650-1850*, Historická demografie 18, Praha 1994, s. 82, Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj v Ústí nad Labem v 19. století*, Historická demografie 24, Praha 2000, s. 120, Ludmila FIALOVÁ, *Sezonnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století*, Demografie 37/1, 1995, s. 17, Marie HERMÁNKOVÁ, *Demografický vývoj únětické farnosti v 18. století*, Historická demografie 24, Praha 2000, s. 89, Václav HOFMAN, *Sezonní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století*, Historická demografie 26, Praha 2002, s. 82, Michaela HOLUBOVÁ, *Sňatečnost obyvatelstva farnosti Dobruvice do roku 1869*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra historie, Ostrava 2003, s. 51-55, Blanka ŠTĚRBOVÁ, *Vývoj sňatečnosti v lokalitě Novosedly nad Nežárkou v letech 1686-1910*, Historická demografie 11, Praha 1987, s. 103 nebo Helena ZEMÁNKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva ve Frenštátě pod Radhoštěm v letech 1720-1850*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Ostrava 1980, s. 35.
- 18 Viz K. GÓRNA, *Narodiny*, s. 37; Marek GÓRNY, *Ruch naturalny ludności Tarnowskich Gór w latach 1801-1870*, Studia i materiały z dziejów Śląska 13, Katowice 1983, s. 24; Zbigniew KWAŚNY, *Rodzina chlopska w parafii Dobra w latach 1727-1758*, in: H. Suchojad, Wesela, chrzciny, pogrzeby, s. 25; Waldemar PASIEKA, *Śluby w parafii opolskiej w latach 1801-1850*, Przeszłość Demograficzna Polski 21, Poznań-Wrocław 2000, s. 47; Zbigniew SZCZERBIK, *Ludność katolicka parafii w Prusce w latach 1815-1830*, Śląsk Opolski 2000/3, s. 46; František PAVEŠIC, *Vývoj přirozené měny obyvatelstva evangelické farnosti Dolní Bludovice v 19. století*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava 2017, s. 82-83, Petr ZATLOUKAL, *Vývoj přirozené měny obyvatelstva města Jeseníku v období průmyslové revoluce*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Ostrava 2014, s. 68-69; Zuzana LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka v letech 1839-1900 na příkladě Třince, Vendryně a Písečné (příspěvek k regionálnímu sledování průběhu demografické revoluce)*, Ostrava 1988, s. 41 nebo Naděžda RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec v letech 1795-1930*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Ostrava 1987, s. 45-46.
- 19 Viz Cezary KUKLO, *Z badań demograficznych nad staropolską rodziną mieszczańską w XVIII wieku*. Studia nad gospodarką, społeczeństwem i rodziną w Europie późnofeudalnej, Lublin 1987, s. 349-351 nebo Wiesław TYBUROWSKI, *Ruch naturalny ludności katolickiej Brzostku w latach 1815-1900*, Rocznik Brzostekski 5. Brzostek 1999-2001, s. 33.
- 20 Mária KOHÚTOVÁ, *Vývoj obyvatelstva ve farnosti Radošovce na Západnom Slovensku v 2. polovici 17. storočia*, Demografie 22, 1980, č. 2, s. 102 nebo Ján GOLIAN, *Konfesionálne a sociálne determinanty demografického vývoja na Podpoľaní v dlhom 19. storočí*, disertační práce, Katolícka univerzita v Ružomberku, katedra histórie, Ružomberok 2014, s. 168-170.
- 21 M. LENDEROVÁ, *K hřichu*, s. 89, H. STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály*, s. 187.

nější rozdíly mezi městským a venkovským prostředím neodhalil, například v srpnu byl zjištěn podíl na celkovém počtu uzavřených sňatků v obcích Mosty u Jablunkova a Nýdek 5,5 %, respektive 5,8 %. Ve městě Jablunkov pak 6,3 %, v nedalekém Třinci pak 7,1 %.²²

V některých oblastech českých zemí byl zaznamenán pokles podílu sňatků uzavřených v zimních měsících ve prospěch podzimních měsíců. Mírně se pak zvyšoval také počet sňatků v letních měsících. Tak tomu bylo například v některých plátenických regionech Čech.²³ Podobný jev se v 19. století objevil rovněž na Jablunkovsku. Ve zkoumaném období se výrazně snížil podíl lednových a únorových sňatků a vzrostl podíl svateb realizovaných v letních měsících nebo na podzim.²⁴ Obliba zimních měsíců pro uzavření manželství prudce klesá na přelomu 19. a 20. století, v letech 1891-1910 naopak evidujeme rapidní nárůst oddaných párů v letním ročním období a na podzim. Lze předpokládat, že tato orientace novomanželů k uskutečňování svateb v teplejším období souvisela se zvýšením zaměstnanosti v továrnách těžkého průmyslu, kde se ve srovnání se zemědělstvím pracovalo se stálou intenzitou po celý rok, tedy v létě i v zimě.²⁵

Graf č. 2: Sezonní průběh počtu sňatků na Jablunkovsku v jednotlivých měsících v letech 1791-1910 (v absolutních hodnotách).

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně, evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návší, matriky oddaných 1791-1910, vlastní výpočty.

22 Výzkumu bylo podrobeno období 1839-1900. Viz Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 42.

23 V. HOFMAN, *Sezonní průběh sňatečnosti*, s. 96-97.

24 V zimních měsících (leden, únor) činil v letech 1791-1810 podíl všech sňatků uzavřených v 19. století v celém regionu 45,8 %, v období 1891-1910 to bylo již pouhých 19,7 %. Naopak v letních měsících (červen, červenec, srpen, září) bylo v letech 1791-1810 uzavřeno 16,0 % z celkového počtu svateb konaných v těchto měsících v celém 19. století, Podobný rozdíl, i když ne tak markantní, vidíme u párů sezdaných v říjnu a listopadu (1791-1810: 25,9 %, 1891-1910: 43,4 %).

25 Radek LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace od poloviny 17. století do završení průmyslové revoluce*, disertační práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra historie, Ostrava 2008, s. 154

Zvláštní vývoj, co se týče oblíbenosti v uzavírání sňatků, představuje měsíc květen. Na počátku sledovaného období se v tomto měsíci konalo málo svateb, podíl ze všech uzavřených manželství v měsíci květen činil v letech 1791–1810 jen 6,8 %. Naproti tomu na přelomu 19. a 20. století byl tento podíl daleko vyšší, průměrně se v letech 1891–1910 v tomto pátém měsíci roku uzavřelo 27,2 % ze všech květnových sňatků. Na přelomu 18. a 19. století mohla být všeobecně rozšířena pověra o nešťastných novomanželských svazcích uzavřených v květnu, rčení „svatba v máji, do roka máry“ („*ślub majowy, grób gotowy*“) však mohlo do konce 19. století ztratit na vážnosti a významu. Vliv na oblíbenost měsíce května mohlo mít také církevní doporučení neuzavírat sňatek tři dny před svátkem Nanebevstoupení Páně, jenž mohl případně na některý z květnových dnů.²⁶ Květen mohl být naopak více preferován v období ekonomické prosperity, a to zejména vdovci a vdovami, kteří až tolik nehleděli na příslušnou roční dobu a snažili se co nejrychleji zaopatřit rodinu ztraceného hospodáře nebo hospodyni.²⁷

Podíl prvních, druhých a dalších sňatků

V historické demografii rozeznáváme dva základní typy sňatků – protogamní (první sňatky) a palingamní (druhé a další sňatky). Protogamní sňatek mezi sebou uzavírají svobodný chlapec a svobodná dívka. Palingamně uzavřených manželství je více druhů, patří sem sňatek svobodného muže s vdovou, vdovce se svobodnou ženou anebo vdovce s vdovou.²⁸ Spíše výjimečně ve zkoumaném období vyskytly svatby mezi rozvedenými osobami, které řadíme do kategorie výjimečných. V řadách obyvatelstva v době před prvním demografickým přechodem, pro nějž byla typická nízká naděje dožití, při které lidé umírali většinou před dosažením stařeckého věku, bylo rychlé uzavírání sňatků v nižším věku zcela běžné, často to byl projev ekonomické nutnosti.²⁹ Tato tendence se projevovala v praxi ještě i v první polovině 19. století.³⁰ Poměrně hojně byly především druhé sňatky, jež tvořily pětinu až čtvrtinu všech uzavřených manželství. V souvislosti s prodlužováním střední délky života společně se stále zvyšujícím se počtem trvale svobodných osob a s růstem podílu populace žijící ze mzdy se během 19. století podíl opakovaných svateb postupně snižoval.

Rovněž na Jablunkovsku se přes určitou rozdílnou intenzitu v příslušných obcích projevovala v 19. století, zejména pak v jeho druhé polovině, obecná tendence poklesu podílu druhých a dalších sňatků. Z celkového počtu 5466 registrovaných svateb vstoupilo v letech 1791–1910 do manželství poprvé 3956 párů (72,4 %), celkem 1510 (27,6 %) pak připadalo na svatby, které uzavíral alespoň jeden snoubenec opakovaně. V obci Mosty u Jablunkova, lokalitě ležící na železniční dráze, se těžiště sňatečnosti v celém 19. století nacházelo v kategorii protogamních sňatků nejvýrazněji (73,8 %: 26,2 %). V celém sledovaném údobí se v Mostech naplňovalo obecné směřování. Jestliže v prvních deseti letech 19. století můžeme poměr prvních, druhých a dalších vyjádřit 64 : 36, pak v 60. a 70. letech patřilo 74 % k prvně uzavřeným manželstvím a 26 % k opakovaným, v prvním desetiletí následujícího století se tendence dále prohlubovala (82,5 : 17,5). Podobný trend lze doložit také ve městě Jablunkov, podíl prvních k druhým sňatkům činil 73,2 : 26,8. Na konci 18. století kolísala v tomto slezském městě podíl druhých sňatků mezi 32–34 %, avšak po celé 19. století s výjimkou dvou lokálních vzestupů v krizovém období hladových let se podíly v rámci jednotlivých pětiletých nacházely pod úrovní 30 %, v prvním desetiletí 20. století se podíly stabilizovaly v rozmezí 22–25 %.

26 Církevní svátek nanebevstoupení Páně je pohyblivým svátkem, slaví se čtyřicátý den po Velikonocích a desátý den před Letnicemi, nejbližším možným datem tak je 1. květen, nejvzdálenějším 3. červen. M. LENDEROVÁ, *K hřichu*, s. 89, Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, Praha 2012, s. 235; Ilona VOJANCOVÁ, *Od svatby ke kolíbce*, Pardubice 1995, s. 6.

27 R. LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku*, s. 119.

28 Zdeněk PAVLÍK – Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ – Alena ŠUBRTOVÁ, *Základy demografie*, Praha 1986, s. 240.

29 L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 90.

30 Tezi potvrzují mnohé sondy na úrovni měst, obcí nebo farností. Viz například Lumír DOKOUPIL, *Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869*, Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě 57, 1987, s. 66–67.

Tabulka č. 3: Protogamní a palingamní sňatky na Jablunkovsku v jednotlivých pětiletích 1791–1910.

období	protogamní sňatky	palingamní sňatky	celkem			
	počet	%	počet	%	počet	%
1791–1795	112	66,7	56	33,3	168	100
1796–1800	144	68,6	66	31,4	210	100
1801–1805	112	67,9	53	32,1	165	100
1806–1810	152	71,0	62	29,0	214	100
1811–1815	120	71,4	48	28,6	168	100
1816–1820	147	77,4	43	22,6	190	100
1821–1825	133	76,9	40	23,1	173	100
1826–1830	138	78,0	39	22,0	177	100
1831–1835	140	65,7	73	34,3	213	100
1836–1840	138	65,7	72	34,3	210	100
1841–1845	140	69,7	61	30,3	201	100
1846–1850	153	66,8	76	33,2	229	100
1851–1855	121	73,8	43	26,2	164	100
1856–1860	154	68,4	71	31,6	225	100
1861–1865	186	75,0	62	25,0	248	100
1866–1870	219	70,4	92	29,6	311	100
1871–1875	180	70,6	75	29,4	255	100
1876–1880	206	74,4	71	25,6	277	100
1881–1885	192	73,6	69	26,4	261	100
1886–1890	190	77,6	55	22,4	245	100
1891–1895	181	73,0	67	27,0	248	100
1896–1900	215	75,4	70	24,6	285	100
1901–1905	252	77,3	74	22,7	326	100
1906–1910	231	76,2	72	23,8	303	100
1791–1910	3956	72,4	1510	27,6	5466	100

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně, evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návsi, matriky oddaných 1791–1910, vlastní výpočty.

Také v sousedním Trinecku zjišťujeme ve druhé polovině 19. století prosazování obecného trendu, a to zejména v samotném železárenském Trinci, kde byl určen poměr 79 : 21, v nedaleké Vendryni pak činil 73 : 27.³¹ Podobné trendy byly zachyceny i v jiných modernizaci podléhajících regionech, neboť ke snižování počtu druhých a dalších sňatků dochází taktéž

31 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Trinecka*, s. 41.

v Hrabůvce, obci situované v blízkosti tzv. jádra ostravské průmyslové aglomerace.³² Rovněž v ekonomicky prosperující Kopřivnici dosahoval podíl prvních manželství již v první polovině 60. let 78,4 % a dále stoupal, v 70. letech převýšil 80 %.³³

Rychlejší snižování podílu druhých a dalších sňatků registrujeme také v ostravské průmyslové aglomeraci na čele s Moravskou Ostravou, Přívozem, Vítkovicemi, Zábřehem nad Odrou a Lhotkou, kde nastává pokles podílů opakovaně uzavřených manželství již v letech 1840–1879.³⁴ Kupříkladu v Zábřehu nad Odrou, jenž náležel do centrálního území ostravské aglomerace, již od 40. let nepřesahovaly podíly druhých a dalších sňatků v jednom pětiletí hodnotu 40 %, od poloviny 60. let nepřekračovaly 30 % a v 80. letech bylo procento tohoto typu sňatků jen o něco málo vyšší než 20 %.³⁵ Rovněž v oblastech rozvinutého textilnictví stoupal v návaznosti na obecný trend v závěrečných letech 19. a na začátku 20. století podíl protogamních svateb, například v moravském Místku činil 75,5 %, ve slezském Frýdku pak 76,3 %.³⁶ Právě tak ve slezské obci Bielawa přesahoval podíl protogamně oddaných dvojic již v roce 1830 přes 80 % (82,6 %).³⁷

Naopak v horském a odlehlejší Nýdku byly podíly druhých a dalších sňatků vyšší, pořadí se zde uplatňovalo tradiční schéma. Ještě v prvních letech 20. století oscillovaly podíly opakovaných svateb mezi 25–35 %. V nedalekém Bukovci, zapadlé obci s rovněž pasteveckým charakterem, byly podíly dalších sňatků začátkem 20. století ještě vyšší, pohybovaly se mezi 30–40 %.³⁸

Palingamně sezdané páry, v nichž nejméně jeden ze snoubenců uzavřel další sňatek, byly v minulosti důsledkem vysoké úmrtnosti. Tak se ve vývoji tohoto demografického jevu populace Jablunkovska odrazila epidemie cholery ve 30. letech 19. století (v Nýdku v letech 1831–1835 podíl dalších svateb 52,4 %), hladová léta (v Bukovci 51,4 %)³⁹ nebo agrární krize 80. let, která se projevila výrazněji vyššími podíly druhých sňatků v kopcovitých částech zkoumaného regionu.

V rámci druhých a dalších sňatků zaujímaly dominantní pozici po celé sledované období svatby mezi vdovci a svobodnými ženami. Tento typ svateb představoval více než polovinu všech druhých a dalších sňatků (52,4 %). Podíly uzavřených manželství mezi vdovci a svobodnými ženami na Jablunkovsku během zkoumaného období značně kolísaly, ve druhé polovině 19. století se však postupně snižovaly. Obecně platilo, že muži vstupovali podruhé do svazku manželského častěji a snadněji než ženy. Na „manželském trhu“ bylo určitou nepsanou normou, že muž a žena měli rozdílnou hodnotu. Z deseti nevěst bylo osm až devět svobodných, z ženichů to pak byly tři čtvrtiny. Za vdovce se provdala třetina svobodných nevěst, s vdovou se naopak oženil každý dvacátý svobodný ženich. Jedním z takto uzavřených sňatků na Jablunkovsku byl i ten z května 1831 mezi jednadsmesátiletým vdovcem Josephem Herdziszou a Marianou Szijovskou, která měla 24 let.⁴⁰ Na Těšínsku se každé děvče snažilo vdát za mladého

a svobodného hochu, vdovec, navíc letitý a s dětmi, byl málo atraktivní. „*O moja mamulko, zło nowina leci, skazuje mi wdowiec, a mo mocka dzieci. Pod piecym piyńcioro, za piecym je sztwi-oro. Moja mamuliczko, je ich dziewiyńcioro. Lepszy je z tym młodym na twardym kamyniu, niż ze starym wdowcem pod szumnóm pierzinóm. Bo tyn młody legnie u prawego liczka, a dycki szczebioce jako lasztówiczcza. A tyn stary legnie u lewego boku, a dycki mi żwandle, wiela mu je roków.*“⁴¹ Druhou nejpočetnější skupinu tvořily sňatky mezi vdovami a svobodnými muži, jejichž struktura měla na Jablunkovsku během 19. století značně kolísavý průběh. Ženy vdovy měly příležitost provdat se, pokud byl v jejich vlastnictví větší majetek nebo řemeslo, díky čemuž přilákaly často i o dost mladší ženichy, obdobně jako starší vdovci o mnoho let mladší nevěsty. Jinak se opakovaně ukazovalo, že vdovy patřily mezi skupiny obyvatelstva nejvíce ohrožené chudobou, nemajetná vdova byla archetypálně považována za ztělesnění bídy.⁴² Avšak například v první polovině 19. století jsou známy příklady majetných vdov, které samostatně hospodařily na usedlosti, která předtím patřila jejich manželovi. Tato situace byla typická hlavně v lokalitách s domkářským, chalupnickým nebo selským hospodářstvím.⁴³ Na Jablunkovsku zaznamenáváme svatbu svobodného muže s vdovou například v roce 1832, kdy si v červnu vzal svobodný podruh Josef Stonavský ve svých přibližně 25 letech sedmdesátiletou domkářku Evu Steblovou, vdovu z Nýdku.⁴⁴ Nejméně frekventované byly sňatky vdovců s vdovami, v celém regionu činilo jejich podílové zastoupení 18,7 %. Nejvíce akceptovalo takto uzavřená manželství prostředí města Jablunkova (61 % takových sňatků v letech 1851–1910, od přelomu 19. a 20. století navíc počet takto oddaných párů výrazně roste). I když byly sňatky mezi vdovou a vdovcem nejméně realizovány na venkově, registrujeme i zde tendenci k vzestupu významu. Například v Nýdku převyšoval v rozmezí let 1791–1850 podíl takto uzavřených sňatků 8 % (8,1), v období 1851–1910 se zvýšil na 12,6 %. V horami obklopeném Nýdku se v první polovině 90. let 19. století vyskytl jeden sňatek mezi rozvedeným mužem a vdovou. Počet sňatků, ve kterých byl přinejmenším jeden z novomanželů rozvedený, narůstá od 90. let 19. století rovněž v blízké Bystrici nad Olší.⁴⁵ Pouze v letech 1901–1910 bylo uzavřeno devět takových sňatků. Někdy se tyto opakované sňatky vzpíraly kolektivnímu lidovému názoru, někteří duchovní na Těšínském Slezsku takto uzavřené sňatky ostře odsuzovali, protože se dle jejich názoru uzavíraly jen pro peníze a majetek, typické to bylo zejména tehdy, když se konala svatba mezi mládcem a stařenou nebo děvčetem a starcem. Příznačné je přísloví „*Kdo se pro statek vdává nebo žení, ten jest každý hoden oběšení.*“ nebo „*Nejvíce se stary vdovec sum v-tresto, jak se ožini s mladum babum.*“⁴⁶

pagina 52.

- 41 Józef ONDRUSZ, *Śpiewki stare, ale jare*, in: K. D. Kadłubiec, *Plyniesz Olzo. Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*, Czeski Cieszyn 2016, s. 171.
- 42 R. LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku*, s. 111; Martin RHEINHEIMER, *Chudáci, žebraři a vaganti. Lidé na okraji společnosti 1450–1850*, Praha 2003, s. 75; Cezary KUKLO, *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Studium demograficzno-społeczne, Białystok 1998, s. 196–210; Markéta SKOŘEPOVÁ, *Stereotypy a každodennost vdovství a vdovectví v tradiční venkovské společnosti*, in: V. Bůžek – J. Dibelka (ed.): *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011, s. 283–321.
- 43 Alice VELKOVÁ, *Sebevědomé, nebo zoufalé? Vdovy hospodařící na venkovských usedlostech v první polovině 19. století*, in: M. Vojáček (ed.): *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*, Praha 2007, s. 321–340 nebo Alice VELKOVÁ: *Staré ženy ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století*, in: Z. Hojda – M. Ottlová – R. Prahel (ed.): *Věčné stáří, nebo zralý věk moudrosti?* Praha 2009, s. 204–224.
- 44 ZA v Opavě, sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. Ja-IX-16, matrika oddací (1797–1886), pagina 20.
- 45 Lukáš TUROŇ, *Vývoj přirozené měny obyvatelstva evangelické farnosti Bystrice nad Olší ve statistické éře*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava 2016, s. 43–44.
- 46 Milan KOPECKÝ, *Starší slezští kazatelé*, Ostrava 1970, s. 115–116; Jan SKARKA, *Domaslavské zvyky. K stoletému výročí postavení školy v Dolních Domaslavicích*, Dolní Domaslavice 1965, s. 38.

32 Marta KALVAROVÁ, *Důsledky průmyslového rozmachu ostravské aglomerace pro populační vývoj obce Hrabůvky*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Ostrava 1969, s. 34 a 36.

33 Pavel HORTIG, *Demografický vývoj Kopřivnice v letech 1790–1910*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava 1999–2000, s. 64 a 65.

34 L. DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti*, s. 27 a 103.

35 Michal HEJKLÍK, *Obyvatelstvo Zábřehu nad Odrou do první světové války*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava 2000, s. 47 a 48.

36 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 145.

37 Teresa KROTLA, *Ludność parafii bielowskiej w latach 1766–1830 (na podstawie ksiąg metrykalnych)*, *Śląski Kwartalnik Historyczny* „Sobótka“ 46/4, 1991, s. 415–417.

38 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 44.

39 Tamtéž, s. 43.

40 ZA v Opavě, sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. Ja-I-16, matrika oddací (1814–1899),

Tabulka č. 4: Rodinný stav snoubenců uzavírajících druhý a další sňatek na Jablunkovsku v jednotlivých pětiletích 1791–1910.

období	svobodná + vdovec	%	svobodný + vdova	%	vdovec + vdova	%
1791–1795	25	44,6	17	30,4	14	25,0
1796–1800	43	65,2	15	22,7	8	12,1
1801–1805	26	49,0	18	34,0	9	17,0
1806–1810	30	48,4	19	30,6	13	21,0
1811–1815	20	41,7	18	37,5	10	20,8
1816–1820	21	48,8	12	27,9	10	23,3
1821–1825	27	67,5	5	12,5	8	20,0
1826–1830	20	51,3	13	33,3	6	15,4
1831–1835	42	57,5	20	27,4	11	15,1
1836–1840	45	62,5	18	25,0	9	12,5
1841–1845	37	60,6	14	23,0	10	16,4
1846–1850	51	67,1	9	11,8	16	21,1
1851–1855	21	48,8	12	27,9	10	23,3
1856–1860	39	54,9	17	23,9	15	21,2
1861–1865	34	54,8	20	32,3	8	12,9
1866–1870	45	48,9	28	30,4	19	20,7
1871–1875	35	46,7	27	36,0	13	17,3
1876–1880	36	50,7	26	36,6	9	12,7
1881–1885	31	44,7	26	37,9	12	17,4
1886–1890	27	49,1	18	32,7	10	18,2
1891–1895	32	48,5	19	28,8	15	22,7
1896–1900	34	48,6	14	20,0	22	31,4
1901–1905	36	48,6	27	36,5	11	14,9
1906–1910	31	43,1	18	25,0	23	31,9
1791–1910	788	52,2	430	28,5	291	19,3

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně, evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návsi, matriky oddaných 1791-1910, vlastní výpočty.

Lze uzavřít, že ve zkoumaném slezském teritoriu a příslušném období docházelo ke zvyšování podílu prvních sňatků a stále výraznějším poklesu druhých a dalších svateb ve shodě s obecným trendem. Tato tendence byla patrnější v oblastech napojených na rozvíjející se těžký průmysl a ve městech (Mosty u Jablunkova, Jablunkov) zejména na přelomu 19. a 20. století, tradiční vztah se udržoval déle v odlehlých podhorských lokalitách (Nýdek, Bukovec), typickým jevem v těchto spíše zemědělských končinách byl vyšší podíl druhých a dalších sňatků i na počátku 20. století.

Při rozboru lze vypořádat, že podíl druhých a dalších sňatků narůstal zejména po válkách (např. na přelomu 18. a 19. století, kdy podíl opakovaných svateb na Jablunkovsku činil 31,8 %), po epidemiích (kupř. po opakovaných nákazách cholery ze 30. let, kdy podíl tohoto typu oddání tvořil ve zkoumaném regionu průměrně 34,9 % nebo v období tzv. hladových let na přelomu 40. a 50. let, podíl manželství uzavřených podruhé se průměrně rovnal 31,7 %) či hospodářských a sociálních krizích (kupř. v období 1871–1875 se jednalo o 31,6 %). Naopak nižší podíl druhých a dalších svateb zaznamenáváme v období hospodářské konjunktury v zemědělství a průmyslu (např. v 20. letech 19. století, kdy tento podíl činil 23,1 % nebo v době rozkvětu provozů těžkého průmyslu ve zkoumaném regionu Těšínského Slezska na přelom 19. a 20. století, podíl druhých a dalších sňatků byl 26,4 %).

Sňatkový věk při vstupu do manželství

Manželská plodnost se v podstatě nijak záměrně neovlivňovala. Čím dříve se žena provdala, tím delší pak bylo její fertilitní období, čímž se zvyšovala šance porodit více dětí. Věk novomanželů se v oddacích matrikách uváděl již od josefínské matriční reformy v roce 1784. Zapisoval se věk, kterého dosáhli ženich s nevěstou při svých posledních narozeninách.⁴⁷ Průměrný sňatkový věk novomanželů stanovíme tak, že součet sňatkových věků dělíme počtem oddaných, k výslednému číslu se pak připočítá cifra 0,5.⁴⁸ Ještě ve 30. letech 20. století byli obyvatelé horských oblastí Slezských Beskyd přesvědčeni o tom, že hraničním bodem svobodného stavu je věk 30 let. O ženě, jež zůstávala příliš dlouho svobodná, se povídalo, že zůstane „*staróm dziyvkóm, staróm dzichtóm*“ (prostěradlem), nebo „*staróm kozóm*“. Ženám, které se nikdy neprovdaly, se říkávalo „*stare panny*“, často byly terčem jízlivých poznámek: „*Nie było warty być upartą!*“⁴⁹ Podobná situace panovala u svobodných starších mládenců, kterým se často říkalo „*stary kaniec*“ (kanec), „*řezaniec*“ (valach – kastrovaný kůň) nebo „*stary pachol*“. Takto odsouzení lidé pak měli co do činění nejen s ponižujícími vtípkami a urážkami, ale také s narůstajícím nátlakem a pocitem společenské méněcennosti a zavržení.⁵⁰ Velký věkový rozdíl u sňatků mezi především mladší ženou a starším mužem byly na Jablunkovsku taktéž terčem posměšků a udivení. Takový manželský svazek byl charakterizován jako nešťastný, což bylo vyjadřováno i v lidových písních. „*Poszła za dziada, poszła za dziada tako młodo dziywcina. Dziada ani strzepak, ani go kómu dać. Ej, dziadzie, dziadzie, stare kości, ej, ni ma w tobie tej miłości, dziad sie wyrzytowol, fusa wyszmarowol, siedymdziesiónt siedym lat.*“⁵¹ Některé lidové písně, mezi nimi nejznámější „*Nejlepsi je z młodym*“, upozorňovaly na výhody života s mladým mužem. „*Nejlepsi je z młodym na gołych delinach, jako tež ze starym w jedwobnych pierzinach. Bo tyn stary legnie wedla mego boku, a rachuje przu mie, kiela mu je roków. Młody by se legnył wedla mego liczka, a szczebiotol ku mnie jako lasztówiczka. Ej, lepsi je z młodym ciyrniowy plot grodzić, jako tež ze starym po logródku chodzić. Ej, lepsi je z młodym po kolana w błocie, jako tež ze starym we strzyble a zlocie.*“⁵² Pro určení průměrného sňatkového věku v populaci Jablunkovska byly vybrány čtyři desetileté sondy (1791–1800, 1831–1840, 1871–1880 a 1901–1910).

47 L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 94.

48 Eduard MAUR, *Základy historické demografie*, Praha 1978, s. 122.

49 Janusz GAUDYN, *Starym pannom*, in: TÝŽ: Fraszki i fraszeczki, Ostrava 1967, s. 60.

50 Longin MALICKI, *Materiały do kultury społecznej Górali Śląskich*, in: TÝŽ: Zarys kultury materialnej Górali Śląskich. Materiały do kultury społecznej Górali Śląskich, Katowice 2004, s. 150 nebo Irena CICHÁ – Karel KURZYSZ, *Soužití, lidové zvyky a obyčje*, in: K. Kurzysz – J. Volný, Písek – 550 let historie obce, Piosek – 550 lat historii gminy, Bystřice nad Olší 2016, s. 126.

51 Karol Daniel KADLUBIEC, *Śpiwyo Anna Chybidziurowa a její sómsiedzi*, Bystřice nad Olší 2018, s. 278.

52 Tamtéž, s. 350.

Tabulka č. 5: Průměrný sňatkový věk na Jablunkovsku při uzavření protogamních a palinogamních sňatků.

protogamní sňatky						
období	Jablunkov		Městy u Jablunkova		Nýdek	
	ženichové	nevěsty	ženichové	nevěsty	ženichové	nevěsty
1791–1800	25,1	20,9	24,5	20,8	24,9	21,7
1831–1840	26,7	23,4	25,9	23,1	26,1	25,8
1871–1880	26,8	23,1	25,9	22,4	27,1	25,4
1901–1910	27	24	26	23	25,9	23,2
palinogamní sňatky						
období	Jablunkov		Městy u Jablunkova		Nýdek	
	ženichové	nevěsty	ženichové	nevěsty	ženichové	nevěsty
1791–1800	44,4	35	40,6	35,1	38	29,6
1831–1840	42	36,7	41,3	40,4	43,7	37,9
1871–1880	44	37,1	42,8	32,6	42,7	39,2
1901–1910	48,7	38,9	42,4	35,2	43,4	35,8

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vědřiny, evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návsi, matriky oddaných 1791–1910, vlastní výpočty.

Při druhých a dalších sňatcích býval průměrný věk snoubenců ještě vyšší, neboť do nich někdy vstupovaly osoby již pokročilého stáří.⁵³ Vyšší průměrný věk snoubenců při opakovaně uzavřených manželstvích byl nejčastější u oddávání vdovce s vdovou, několik příkladů bylo zaznamenáno rovněž v celém sledovaném období ve zkoumaném regionu Jablunkovska: v srpnu roku 1901 se v jablunkovské městské části Bělá konala svatba Josefa Hanáka a Marie Bazgierové, oba byli ve vdovském stavu a měli shodně 73 let,⁵⁴ v červenci 1792 byl v Mostech u Jablunkova uzavřen sňatek mezi šedesátiletým vdovcem Johanem Sikorou a šedesátiletou vdovou Mariannou Sikorovou,⁵⁵ v horami obklopeném Nýdku se v únoru 1906 uzavřelo manželství mezi ve vdovském stavu se nacházejícím Adamem Szurmanem (60 let) a Mariannou Labajovou (56 let).⁵⁶

Na Jablunkovsku se v 19. století svobodní muži ženili v průměru okolo 25,8 roku věku, svobodné dívky ve věku přibližně 22,4 let. Vývoj věku u svobodných mužů a žen měl velmi podobný průběh. Průměrný věk nevěst vstupujících do manželství poprvé činil na konci 18. století 20,9 let, ve 30. letech 19. století nastal vzrůst na 23,8 let, jejich průměrný věk se pro 70. léta a první desetiletí 20. století ustálil na 23,5 letech. Průměrný věk ženichů uzavírajících sňatek po-

prvé byl v posledním desetiletí 18. století 24,9 let, ve 30. letech zaznamenáváme mírný růst na 26,4 let, průměrný věk vstupu do prvního manželství byl u mužů v 70. letech 19. století a v letech 1901–1910 velmi stálý, činil 26,6 let, respektive 26,5 let. Opakovaná manželství uzavírali muži v průměru starší, v letech 1791–1800 činil 42,4 roky, přičemž věk se v průběhu 19. století zvyšoval až na 45,6 let v prvním desetiletí 20. století. U druhých a dalších sňatků žen byl průměrný věk rozkolísanější, postupně se však zvyšoval z 33,8 let na konci 18. století na 37,1 let v prvním desetiletí 20. století. V první polovině 19. století se ve zkoumaném regionu věk při prvním sňatku zvýšil v průměru o 2–3 roky u ženichů i nevěst, což koresponduje s vývojem českých zemí. Avšak v druhé polovině 19. století se data obou územních celků již neshodují, věková hranice při prvním sňatku byla na Jablunkovsku velmi setrvalá, spíše se nesnižovala, jak tomu bylo v českých zemích, průměrný věk ženichů i nevěst byl pak oproti celozemským datům o 1–2 roky nižší.⁵⁷ Při srovnání zkoumaného slezského regionu s ostravskou průmyslovou oblastí zjišťujeme, že zjištěná data pro Jablunkovsko jsou v souladu více s údaji pro tzv. zázemí průmyslové aglomerace, nežli s daty vypočtenými pro tzv. jádro průmyslové aglomerace. I když dochází ve zkoumané jablunkovské lokalitě a v tzv. jádru ostravské průmyslové aglomerace vůči závěru 18. století v první polovině 19. století shodně k zvýšení průměrného sňatkového věku mužů i žen při prvním oddání, na rozdíl od obcí a měst tzv. jádra k dalšímu vzrůstajícímu trendu v druhé polovině 19. století nedochází, u svobodných ženichů a nevěst Jablunkovska dochází ke stagnaci průměrného sňatkového věku. Tím se slezský region na jihu Těšínského Slezska shoduje spíše s daty obcí užšího a širokého zázemí ostravské průmyslové aglomerace, kde byl věk vstupu do prvního manželství u mužů i žen velmi stálý, případně docházelo k mírnému růstu.⁵⁸ Jablunkovsko se nacházelo v blízkosti rozvíjejícího se průmyslového centra v Trinci, obyvatelé zkoumaného regionu však nacházeli zdroj obživy rovněž v ostravské průmyslové oblasti, zejména v dolech v Karvině. Lze tedy konstatovat, že vytváření průmyslové aglomerace vedlo i v tzv. zázemí, do kterého můžeme vzhledem k Trinci a vzdálenější Karvině či Ostravě řadit i Jablunkovsko, k nižším věkům v uzavírání hlavně prvních manželství.

Závěr

Tato práce se zabývá studiem vývoje sňatečnosti populace Jablunkovska v období „dlouhého“ 19. století (1791–1910). Hlavním cílem bylo vytvořit demografickou mikroanalýzu obyvatelstva Jablunkovska a zjistit dopady zemědělské a průmyslové výroby, válek, epidemií atp. na vývoj a proměny nuptiality zdejšího obyvatelstva. Zemědělská výroba byla v tomto regionu během 19. století převažujícím zdrojem obživy, následná transformace k průmyslové výrobě měla pomalý charakter, ve zkoumaném regionu k ní docházelo výrazněji pak až na přelomu 19. a 20. století.

Hrubá míra nuptiality českých zemí vykazovala po celé 19. století poměrně stálou úroveň, trvale se pohybovala kolem osmi uzavřených sňatků na 1000 přítomných obyvatel.⁵⁹ Vývoj sňatečnosti populace Jablunkovska tuto tendenci potvrzuje, protože počet uzavřených sňatků na 1000 obyvatel se v letech 1803–1910 pohyboval v průměru mezi 7,8 % až 8,3 %. Sňatečnost sledovaného jablunkovského regionu však byla nižší například vůči údajům pro Pruské Slezsko, kde se nuptialita v průběhu 19. století ustálila na úrovni kolem 9 %⁶⁰ nebo vzhledem k míře sňatečnosti ve frýdecko-místecké aglomeraci, která se zde vyšplhala na průměrných 9,6 %.⁶¹

57 Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998, s. 162 a 164.

58 L. DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti*, s. 28 a 103 nebo L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 94–96.

59 Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965, s. 69.

60 Tadeusz ŁADOGÓRSKI, *Ruch naturalny ludności Śląska w latach 1816–1849*, *Przeszłość Demograficzna Polski* 4, 1971, s. 63.

61 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139.

53 R. LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku*, s. 112.

54 ZA v Opavě, sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. Ja-I-17, matrika oddací (1870–1904), pagina 216.

55 ZA v Opavě, sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. Ja-III-3, matrika oddací (1786–1901), pagina 6.

56 ZA v Opavě, sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. ET-II-29, matrika oddací (1906–1928), pagina 3.

Na Jablunkovsku byla nejnižší hrubá míra nuptiality v 19. století ve vesnicích Nýdek a Bukovec, dosáhla 7,8 ‰, respektive 8 ‰. V Mostech u Jablunkova a v samotném Jablunkově byla tato míra nepochybně vyšší, průměr činil v obou lokalitách shodně 8,3 ‰.

Analýza matrik sňatků vybraných lokalit Jablunkovska z let 1791–1910 ukázala, že s matrikami sňatků evangelických nebo katolických farností příslušných obcí a měst na Těšínsku je možné pracovat a získané údaje pak využít k demografickému výzkumu daného obyvatelstva v příslušném období.

Summary

Nuptiality of the population of the region of Jablunkov in the “long” 19th century

This work deals with the study of nuptiality development of the region of Jablunkov population in the period of the „long“ 19th century (1791 to 1910). The main objective was to create a demographic microanalysis of the region of Jablunkov population and to determine the impact of agricultural and industrial production, wars, epidemics, etc. on the development and transformation of the local population. Agricultural production was the prevailing source of livelihood in this region, and the subsequent transformation to industrial production was slow.

The analysis of the marriage registers of the municipalities or towns in the region of Jablunkov dating from the period of 1791 to 1910 showed that it is possible to work with marriage registers of the Protestant or Catholic parishes of the respective municipalities and towns in the region of Těšín, and the data acquired can then be used for demographic research of the population in the specific period.

The gross nuptiality rate of the Czech lands showed a relatively constant level throughout the 19th century; it steadily fluctuated around eight marriages per 1,000 people present. The trend in the nuptiality rate of the region of Jablunkov confirms this trend since the number of marriages per 1,000 inhabitants in the period from 1803 to 1910 was on average between 7.7 ‰ and 8.3 ‰. In general, gross marriage rates were higher in rural areas rather than in towns during the specified period. This is evidenced, despite minor differences, by partial research on municipalities in the region of Jablunkov, for example, in the villages of Nýdek, Bukovec and Mosty u Jablunkova, the average nuptiality rate in the 19th century was 7.8 ‰, 8 ‰ and 8.3 ‰ respectively, but, in the town Jablunkov, the rate was slightly lower, the average was 7.7 ‰.

In total, for the period from 1791 to 1910, 5 466 registry records of marriages of the inhabitants of the town of Jablunkov and the municipalities of Mosty u Jablunkova and Nýdek were processed. The registers of the Catholic parishes of Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně and the registers of the Protestant parishes of Bystřice nad Olší and Návsi were used to analyze the development of nuptiality in the region of Jablunkov.